

סימן מט

אבטיחי הפקר – לענין תרו"מ*

שאלה

מה דין הפרשת תרו"מ מאבטיחי הפקר. המושב גידל אבטיחים ומכר, כנהוג, את המיקשה לסוחר יהודי ע"מ שיתלוש את האבטיחים וימכרם. הסוחר בחר את האבטיחים הטובים ושיווקם, והשאיר בשדה אבטיחים מסוג ב'. חלק מהאבטיחים נשארו מחוברים לקרקע וחלק נתלשו ונשארו בשטח, בגלל גודלם או צבעם. חזקה על הקונה שלא הפריש תרו"מ על האבטיחים שנטל מהמשוייר בשדה.

האם האבטיחים הנשארים חייבים בתרו"מ?

תשובה

יל"ע אם האבטיחים בכלל הופקרו, כי י"ל שכשהסוחר השאיר את האבטיחים בשדה החזירם בעצם לבעליהם הראשונים. מיהו נראה שאין הדבר כן. האבטיחים היו שלו. וכשהשאירם הפקירם, אלא שהשדה שייכת לבעליה, ואעפ"כ אין הם זוכים ממילא באבטיחים כי השדה אינה משתמרת, וכל מי שהיה בא ונוטל את האבטיחים היה זוכה מן ההפקר, ולכן גם אם הסוחרים עצמם זכו באבטיחים לא גרע מהמפקיר כרמו והשכים ובצרו, פטור (ב"ק צ"ד ע"א). אלא שצ"ע אם תלישת האבטיחים היא גמר מלאכתם ונמצא שההפקר היה אחר גמר מלאכה, והפקר לאחר גמר מלאכה

אינו פוטר מתרו"מ, עיין ירושלמי פ"ג ממעשרות ה"א. ועיין שעה"מ לולב פ"ח ה"ב שדייק מל' הרמב"ם מעשר פ"ג ה"כ שרק אסור להפקיר אחרי גמר מלאכה אך הפקר פוטר גם אחרי גמר מלאכה. עי"ש. אולם מצינו שגמר מלאכה באבטיחים הוא משישלקו (מעשרות פ"א מ"ה) ולא משייתלשו, אלא שנחלקו המפרשים מה הדין כשנשלקו מאליהם. עיין תפא"י שם אות מ"ד שאם נשרו מאליהם אין זה גמר מלאכה, אך בתוס' אנשי שם ציין מרש"י ביצה י"ג ב' שאם נשרו מאליהם הרי זה גמר מלאכה, ועיין מלאכ"ש שכ' בשם הערוך שכשהאבטיחים הבשילו והוריקו זהו שלוקם, כדבר השלוק, וזהו גמר מלאכתם.

ולפי כל הפירושים הללו התולש אבטיחים לאחר שהבשילו ונשר פיקוסם הר"ז גמר מלאכתם ונמצא שהפקרם היה לאחר גמר מלאכתם וחייבים במעשרות. ועוד יש להסתפק אם אבטיחים שלנו הם האבטיחים של המשנה. כי לא מצינו באבטיחים שלנו פיקוס או שילוק (א"כ נאמר שזוהי הבשלתם), וא"כ בסתמא תלישתם זהו גמר מלאכה. ובמק"א (סי' מ"ט, ד') הוכחנו שהאבטיחים של המשנה אינם האבטיחים שלנו.

ומצינו שיעור אחר לגמר מלאכה באבטיחים והוא משיעמיד ערימה, או משיעשה מוקצה, דהיינו שמיעדים אותם

* שאלה מהרב אלעזר נאה ממושב קשת.

אלא רק בראויים לו לסחורה, ואת היתר הוא מפקיר מראש, ומיד ברגע שתולש אבטיח מסוג ב' אינו מתכוין לזכות בו. מיהו הוא מבחין בכך רק אחרי שממיון, וצ"ל שאז אגלאי מילתא למפרע שברגע התלישה כבר היה הפקר והדבר תלוי בברירה. וזוהי ברירה בשאלה ממונית אם ההפקר חל למפרע או לא. וצ"ע בזה. כי לדעת הר"ן יש ברירה בדרבנן משום ספיקא דרבנן לקולא. וא"כ ה"ה בספיקא דמונא. וכאן ההשלכה היא לתרומת ירק. אלא שבשאלה זו אם בתרומת ירק שהיא מדרבנן יש ברירה או לא נחלקו הראשונים. הרמב"ם לפי הכס"מ בפ"ד מהל' מעשר שני (הט"ו) פסק שיש ברירה. התוס' בעירובין (ל"ז ב' ד"ה האי מאן) כתבו שאין ברירה. וקשה להכריע בשאלה זו. (עי' לעיל סי' מ"א).

מסקנה

יש כאן כמה ספיקות האם האבטיחים הופקרו לפני גמר מלאכה, ולכן יש להפריש מהם תרו"מ בלא ברכה.

למכרם בשוק (הר"ש), או ששוטחים אותם ומסדרים אותם זה בצד זה (הר"מ). (אלא זה כשאינו מפקס או שולק. וצ"ע בנ"ד כשאינו עושה מעשה של פיקוס או שולק, אם בהעמדת ערימה או עשית מוקצה נעשה גמר מלאכה. ומסתבר יותר שהמיון לבדו נחשב גמר מלאכה). ועיין ערוה"ש (סי' ס"ג סי"ז) שפרי שאין לו תיקון לאחר תלישתו, קביעותו היא בתלישתו. וא"כ בנ"ד יתכן שתלישתם זוהי גמר מלאכתם. וא"כ הפקדם היה אחר גמר מלאכה.

אלא שיש לומר שתלישתם של האבטיחים אינה גמר מלאכה שהרי אחר התלישה ממיינים אותם ורק לאחר המיון זהו גמר מלאכה, כמו שמצינו בתבואה וקטנית שרק לאחר מירוחם זהו גמר מלאכה. ומסתבר שגם ערוה"ש לא התכוין לומר שתלישתם זו גמר מלאכתם אלא במקום שאין אחרי התלישה שום תיקון, אך בנ"ד שיש מיון לאחר התלישה המיון הוא גמר המלאכה.

והנה נלענ"ד לדון בדבר חדש, שהסוחר אין כוונתו מראש לזכות בכל האבטיחים

סימן נ

תרו"מ בתערובות

להיכשל באכילת טבלים, ולכן הוא מעוניין להפריש תרו"מ, ולסמוך על מ"ד יש בילה. אחרי המיון נותרת במפעל כמות גדולה של פסולת המעורבת בגרעינים הנ"ל וכן חלקי בשר אבטיח. הפסולת נשלחת למכון תערובת ונאכלת לבסוף ע"י בע"ח. אם יפרישו תרו"מ מהפסולת היא תאכל לבסוף ע"י בע"ח שאינם בהכרח של כהנים

שאלה

במפעל לקליית גרעיני אבטיחים נוצרה תערובת של גרעינים ממקומות שונים ומזמנים שונים ויש חשש של הפרשה מן הפטור על החיוב. הרב המקומי אינו רוצה לסמוך על בילה (עיין ר"ה י"ג) בגרעינים אלו, ולכן לא מפרישים תרו"מ. המשגיח מעוניין להציל את אותו ציבור שעלול